

МЕЦЕНАТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ГЕТЬМАНІВ

Меценатська діяльність в Україні має давню історію. На відміну від Росії, на наших землях була європейська традиція меценатства. Вона передбачає наступну мотивацію: меценатська діяльність здійснюється з наміром підтримати культурний процес, конкретного представника творчої інтелігенції, а не з міркувань милосердя, котрого представник "вільних професій" – художник, письменник, музикант – як правило, не потребував. Це робить запропоноване дослідження доволі актуальним.

Відродивши меценатські традиції Київської та Галицько-Волинської Русі, обірвані татаро-монгольською навалою, українська боярсько-князівська еліта XIV – початку XVII ст. передала їх разом з іншими традиціями козацтву, котре здобуло право бути провідною верствою. Передача традиції меценатства у переломну епоху від української шляхти до козацтва, у лави якого широким потоком влились представники родової аристократії, була ключовим моментом в історії його розвитку. Військо Запорізьке активно виступало в ролі покровителя Української Православної Церкви (УПЦ) і ця політика стала особливо виразною після Берестейської унії, про що свідчить роль П. Сагайдачного у відродженні вищої ієрархії УПЦ у 1620 – 1621 рр. Тільки Православну Церкву керівники Війська Запорізького розглядали як дійсно Христову Церкву, вбачали в УПЦ важливу опору й легітимацію своєї влади, тому надавали їй всіляку підтримку.

Вагомий внесок в духовно-культурну спадщину вніс гетьман І. Мазепа. У своїй меценатській діяльності значну увагу приділив Києво-Могилянській академії. У грамотах він підкреслював значення київської школи для навчання в ній дітей малоросійських. Своїми універсалами І. Мазепа підтвердив усі надбання Братського монастиря й подарував від себе 17 дворів на Подолі та села Більмачівку (1692 р.), Виповзів і Лутаву (1693 р.). Крім того, він щороку давав на стипендії студентам 1000 золотих, «всякому з малоросійських дітей хотят чому вчитись», поповнював бібліотеку «різними манускриптами». І. Мазепа усвідомлював необхідність підготовки освічених, культурних діячів, свідомої національної інтелігенції, піклувався про освіту й культуру в Україні, підтримував найтісніші зв'язки з Київською академією. Він також дбав і про розбудову Академії, яка за його гетьманування досягла високого піднесення й здобула визнання в міжнародному культурному світі. Саме за його правління Київський колегіум одержав високий статус академії

(1701 р.), чимало молодих людей вирушило у західноєвропейські університети.

У 1693 р. на кошти І. Мазепи постають кам'яні споруди Братського монастиря та Богоявленська церква із чудовим різьбленням, картинами й іконами. У 1703 – 1704 рр. будується новий навчальний корпус Академії з високими стінами, стрункою колонадою й галереєю. Це була одна із перших імпозантних палацових споруд у м. Києві, що отримала назву «Мазепина». Серед історичних скарбів Богоявленської церкви були срібний вівтарний хрест – дар митрополита П. Могили і срібна чаша – дар ігумені Магдалини, матері гетьмана І. Мазепи. Отож, гетьман І. Мазепа, розуміючи значення київської вищої школи для українства, усіляко сприяв її розвитку та процвітанню, був щедрим меценатом Києво-Печерська лавра була визначним центром і православ'я, і добродіяв. Виконуючи духовні запити свого народу, вона опиралася на військову та економічну силу запорозького козацтва, яке з початку виходу на політичну арену взяло монастир під свій захист.

По закінченню відбудови Успенського собору Києво-Печерської лаври у 1729 р. почали розмальовувати стіни всередині церкви. Цю роботу виконувала Лаврська малярська майстерня. Поміж іншими сюжетами настінного малювання була галерея портретів добродійників цього собору – середньовічних київських князів, архимандритів Лаврського монастиря й гетьманів, включаючи Б. Хмельницького та І. Мазепу.

Однак, меценатство І. Мазепи має ті характерні особливості, що робить його класичним взірцем саме українського козацького меценатства. Гетьман витрачав величезні кошти на будівництво грандіозних соборів, а водночас не подбав про будівництво для себе палацу, який міг би позмагатися з розкішними палацами його сучасників – Петра І, О. Меншикова та інших, хоча мав для такого будівництва досить грошей. У добу І. Мазепи взагалі не велося палацового будівництва. Великий будівничий України жив у звичайній кам'яниці, що складалась з двох кімнат загального типу, 4 відокремлених одна від одної вузьким, як коридор, передпокоєм. Скромність гетьмана впливала з норм козацької етики: його уявленню про особистий комфорт. І. Мазепа вимірював свої досягнення тим, що зроблено для суспільства, а не вартістю особистого майна. Масштабність будівельної діяльності гетьмана призвели до появи окремого архітектурного стилю – «Мазепинського барокко».